

Inspiratienota VBJK 2023

Hoe bouwen we samen verder aan stevige en kwaliteitsvolle basisvoorzieningen voor jonge kinderen, hun gezinnen en de samenleving? VBJK rondde in 2022 en 2023 een aantal projecten af en wil graag een aantal aanbevelingen vanuit deze afgelopen projecten bundelen. Helikoptergewijs geven we een aantal belangrijke kernpunten mee. Omdat ook de verkiezingen van 2024 stilletjesaan in zicht komen, is het de ideale timing om belangrijke partners te voeden en te inspireren.

Het VBJK-team

Het belang van kwaliteitsvolle basisvoorzieningen voor jonge kinderen en hun gezinnen¹

Kinderen en gezinnen hebben recht op kwaliteitsvolle basisvoorzieningen. Zoals het Pedagogisch Raamwerk aangeeft, wil dat zeggen dat kinderen er zich goed in hun vel voelen, er uitgedaagd worden en zich verbonden weten met de mensen en de wereld rondom hen. Samen met ouders geven die basisvoorzieningen gestalte aan de opvoeding. Zo voelen ouders zich gesteund in de opvoedingsverantwoordelijkheid die ze dragen. Het zijn plekken waar elk kind, elke ouder en elke medewerker zich thuis voelt². Daarnaast zijn kwaliteitsvolle basisvoorzieningen onder meer: betaalbaar, toegankelijk en bereikbaar. De samenleving moet dat recht garanderen voor alle gezinnen die daarvan willen gebruikmaken, en moet daar het nodige beleid rond opzetten of bijsturen.

De uitdagingen zijn enorm en kwamen de laatste jaren explicieter dan ooit boven water: beperkte basiskwaliteit, veiligheid, plaatstekort, de te hoge begeleider-kindratio, meer nood aan gekwalificeerd personeel, onvoldoende toegankelijk, beperkte verloning, nood aan een degelijk statuut en maatschappelijke waardering, nood aan permanente professionalisering, een tekort aan inkomensgerelateerde opvang ... Andere uitdagingen worden al jaren aangekaart: moeilijke transities in een gesplitst systeem ('onderbroken' lijn), zorgen en leren als gescheiden werelden, opleidingen die ontoereikend zijn, leidinggevenden als vergeten groep, nood aan degelijke pedagogische coaching en ondersteuning op de werkvloer ...

De uitdagingen zijn dus echt enorm. Maar anderzijds begeven we ons in een belangrijk momentum: de publieke en politieke aandacht voor de basisvoorzieningen voor jonge kinderen was nog nooit zo groot. Dé uitgelezen kans dus om uitdagingen aan te pakken.

Daarom geven we als VBJK in deze inspiratienota belangrijke **suggesties voor beleidsaanbevelingen**. Deze suggesties hebben we verzameld op basis van recente projecten en onderzoeken waarbij VBJK de laatste jaren betrokken was. Deze suggesties zijn dus niet allesomvattend, maar wel duidelijk gevoed vanuit recente projecten en onderzoeken.

¹ We hanteren de term 'basisvoorzieningen voor jonge kinderen en gezinnen' voor opvang van baby's en peuters, kleuteronderwijs, opvang schoolgaande kinderen en preventieve gezinsondersteuning.

² Gebaseerd op het Pedagogisch Raamwerk voor de kinderopvang van baby's en peuters.

We moeten verder werk maken van een geïntegreerd beleid voor kwaliteitsvolle basisvoorzieningen, vanuit een krachtige visie op de groei en ontwikkeling van het jonge kind en gezinnen.

Daarom zijn volgende uitgangspunten van belang:

- 1 – Versterk de ‘doorgaande lijn’ tussen basisvoorzieningen voor jonge kinderen.**
- 2 – Werk de educare-aanpak uit als rode draad voor alle beleidsbeslissingen.**

Om deze uitgangspunten te realiseren zijn volgende voorwaarden nodig:

- 3 – Zorg voor een geïntegreerde en toegankelijke werking ten behoeve van kinderen, ouders en buurt.**
- 4 – Bouw verder aan de professionalisering van de medewerkers in basisvoorzieningen voor jonge kinderen.**
- 5 – Ondersteun het leiderschap in de basisvoorzieningen voor jonge kinderen.**
- 6 – Voorzie in een kwaliteitsvolle infrastructuur.**

Voor alles wat hierboven beschreven staat, vraagt dit:

- 7 – Zorg voor een hoogkwalitatieve omkadering.**

1 – Versterk de 'doorgaande lijn' tussen basisvoorzieningen voor jonge kinderen

Stimuleer samenwerking tussen basisvoorzieningen voor jonge kinderen.

Het afstemmen van basisprincipes, doelen en pedagogische benaderingen beschouwen zowel OESO als de Europese Commissie als een belangrijke hefboom voor het creëren van samenwerking en een **doorgaande lijn** tussen verschillende voorzieningen (onder meer kinderopvang baby's en peuters, kleuteronderwijs en opvang schoolgaande kinderen). Door een goede afstemming vermijd je een gefragmenteerde werking, die mogelijks negatieve effecten heeft voor kinderen en ouders.

Daarom:

- Investeer in beleid dat geïntegreerde of eengemaakte basisvoorzieningen voor kinderen mogelijk maakt.
- Creëer mogelijkheden voor gezamenlijke bijscholingstrajecten voor alle werknemers in de basisvoorzieningen uit verschillende sectoren.

Stimuleer warme en inclusieve transities.

Elke overgang tussen voorzieningen kan negatieve gevolgen hebben voor kinderen en/of ouders. Er is daarom nood aan voldoende aandacht voor warme en inclusieve transities tussen de verschillende systemen, bijvoorbeeld van kinderopvang/thuis naar kleuteronderwijs, van kleuter- naar lager onderwijs, en ook van buitenschoolse opvang naar (kleuter)onderwijs.

Daarom:

- Stimuleer samenwerkingsverbanden tussen verschillende actoren uit verschillende basisvoorzieningen voor jonge kinderen.
- Versterk het zoekproces, binnen de grenzen van de regelgeving, naar creatieve initiatieven die warme en inclusieve transities voor kinderen en gezinnen mogelijk maken.

Onderzoek de opties voor combinatiefunctie 'kinderbegeleider in opvang en onderwijs'.

Kinderbegeleider in de buitenschoolse opvang en kinderverzorger in het kleuteronderwijs zijn als beroep apart vormgegeven. Er is nood aan een gedeelde visie op het beroep van kinderbegeleider in kinderopvang én onderwijs.

Daarom:

- Formuleer vanuit Welzijn en Onderwijs een gezamenlijk standpunt over het belang en de meerwaarde van samenwerking tussen kinderopvang en kleuteronderwijs in functie van een doorgaande lijn voor kleuters.
- Werk een visie uit die de opdracht en basiscompetenties van een kinderbegeleider in kinderopvang en onderwijs beschrijft, evenals de opleidingsvereisten of bekwaamheidsbewijzen.
- Zorg voor evenwaardige arbeidsvoorwaarden voor kinderbegeleiders in kinderopvang en onderwijs.
- Werk belemmeringen weg op het gebied van arbeidsrecht, contractmogelijkheden, financiering en organisatie. Bied scholen de mogelijkheid om uren kinderopvang om te zetten in werkmiddelen.

2 – Werk de educare-aanpak uit als rode draad voor alle beleidsbeslissingen

Een gedeelde visie op het jonge kind vanuit een holistische educare-benadering van leren, zorgen en spelen.

De educare-aanpak staat voor het belang en de onlosmakelijkheid van leren, zorgen en spelen. Het is gebaseerd op een holistische benadering van kinderen en hun gezinnen.

Daarom:

- Zorg ervoor dat in beleidsdocumenten op verschillende niveaus de afstemming en samenhang tussen leren, zorgen en spelen steeds expliciet worden benoemd. Ontwikkel een gedeelde educare-visie op de vroege kinderjaren, en dit liefst - zoals het Europees Kwaliteitskader voor basisvoorzieningen (EQF³) aangeeft - voor de hele leeftijdsgroep van kinderen van 0 tot 6 jaar en hun gezinnen.
- Zorg ervoor dat beleidsmakers op verschillende niveaus een pedagogische educare-visie op de vroege kinderjaren ontwikkelen die alle betrokken sectoren delen. Een dergelijke visie is gebaseerd op kinderrechten en respect voor diversiteit, met bijzondere aandacht voor kinderen met een specifieke ondersteuningsbehoefte. Het is gericht op de samenwerking tussen of integratie van basisvoorzieningen.
- Zorg ervoor dat beleidsmakers op verschillende niveaus en dienstverleners voldoende tijd en middelen uittrekken voor dialoog en discussies die nodig zijn om deze pedagogische educare-aanpak uit te werken, en dit vanuit het perspectief van kinderen, hun ouders en de betrokken professionals. Zij zijn onontbeerlijk in het participatieproces. Stimuleer dus betrokkenheid en inspraak van professionals, kinderen en gezinnen in het ontwikkelen van een educare-visie en -aanpak, in het organiseren van de ruimtes en andere belangrijke educare-thema's. Zorg hierbij voor een wederkerige dialoog.
- Zorg ervoor dat beleidsmakers op verschillende niveaus en dienstverleners nadenken over kwaliteitsindicatoren die vertrekken vanuit de educare-visie, waar leren, zorgen en spelen verweven en evenwaardig zijn.

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019H0605%2801%29>; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0271>; <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/825252b4-3ec6-11e8-b5fe-01aa75ed71a1>

3 – Zorg voor een geïntegreerde en toegankelijke werking ten behoeve van kinderen, ouders en buurt

Zorg voor een strategie om alle kinderen, ouders en buurt te ondersteunen.

Basisvoorzieningen voor jonge kinderen hebben een pedagogische en sociale functie. Het is daarom van belang dat ze toegankelijk zijn voor alle kinderen en gezinnen. Dit vraagt duidelijke beleidskeuzes, met extra aandacht voor bijvoorbeeld kinderen en gezinnen in maatschappelijk kwetsbare posities en kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften.

Daarom:

- Zorg voor een gegarandeerde toegankelijkheid van basisvoorzieningen voor alle kinderen, ongeacht afkomst, specifieke ondersteuningsbehoeften, taal ...
- Werk op Vlaams en lokaal niveau gezamenlijke strategieën uit – in samenspraak met basisvoorzieningen en diensten – die outreachend werk naar gezinnen met hoge kwetsbaarheidskenmerken mogelijk maken.

Zorg voor geïntegreerde werking over levensdomeinen heen, opdat kinderen en gezinnen de nodige ondersteuning kunnen krijgen.

Een nauwere samenwerking of integratie van basisvoorzieningen komt beter tegemoet aan de noden en behoeften van kinderen en gezinnen. Ook het geïntegreerd werken van diverse beleidsniveaus, basisvoorzieningen en diensten uit andere sectoren (zoals onderwijs, gezondheidszorg, sociale voorzieningen, welzijn, vrije tijd, wonen, werk ...) is hierbij cruciaal. Zeker voor gezinnen met kwetsbare kenmerken of extra noden (zoals armoede, recente migratieachtergrond, Roma en Woonwagenbewoners, kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften ...) maakt deze geïntegreerde samenwerking het verschil.

Daarom:

- Mobiliseer diensten uit verschillende sectoren, zodat basisvoorzieningen doelgericht gebruik kunnen maken van wat de buurt/wijk/gemeente beschikbaar stelt om de omgeving van kinderen en gezinnen te verrijken.
- Zorg als beleidsmakers voor voldoende middelen om de ontwikkeling, de ondersteuning, en de versterking van geïntegreerd werken over levensdomeinen heen mogelijk te maken. Dit vraagt aandacht voor de verschillende bouwstenen van geïntegreerd samenwerken⁴:
 - o een gedeelde visie gebaseerd op de noden en behoeften van gezinnen;
 - o kwaliteitsvolle dienstverlening;
 - o transparante, laagdrempelige communicatie en informatiedeling;
 - o ondersteuning van de medewerkers;
 - o sterk en gedeeld leiderschap;
 - o voldoende en gerichte inzet van tijd en middelen;
 - o analyse, monitoring en evaluatie.

⁴ Gebaseerd op: <https://www.opgroeien.be/kennis/themas/geintegreerd-werken/8-bouwstenen> en <https://media.kbs-frb.be/en/media/9489/INTESYS%20Toolkit>

4 – Bouw verder aan de professionalisering van de medewerkers in basisvoorzieningen voor jonge kinderen

Zorg ervoor dat alle medewerkers voldoende tijd krijgen om zich bij te scholen, om lerende netwerken te vormen, om tot kritische reflectie over de eigen praktijken te komen.

Goed opgeleid personeel dat gestimuleerd wordt om kritisch te reflecteren en levenslang te leren, is één van de sleutelfactoren voor basisvoorzieningen van hoge kwaliteit. Daarom zijn de kwalificaties en het permanent leren van de medewerkers essentiële beleidskwesties.

Daarom:

- Blijf investeren in een degelijke initiële opleiding die professionals voorbereidt op het werken met collega's in basisvoorzieningen voor jonge kinderen.
- Blijf investeren in degelijke vormen van permanent leren en in ondersteuning op de werkvloer.
- Blijf investeren, zodat structurele randvoorwaarden een kritische reflectiecultuur mogelijk maken. Zo kunnen teams uitgroeien tot professionele leergemeenschappen binnen de teams, maar ook tussen teams vanuit diverse sectoren.

5 – Ondersteun het leiderschap in de basisvoorzieningen voor jonge kinderen

Zorg voor omkadering, zodat leidinggevenden aan de kwaliteit van het personeel kunnen werken, voor eigen netwerken en ontwikkeling.

Leidinggevenden spelen een sleutelrol bij de organisatorische en pedagogische ondersteuning van hun teams. Het is daarom van groot belang dat ook zij zich voldoende ondersteund weten: in het visiegericht werken, in veranderingsmanagement, in het opzetten van een reflectieve leercultuur, in het bevorderen van samenwerking binnen hun team en het inspireren en motiveren van meer samenwerkende teams over diverse sectoren heen.

Daarom:

- Stimuleer netwerken, zodat leidinggevenden hun competenties verder kunnen versterken. Stimuleer dit binnen sectoren, maar ook over sectoren heen. Zo kunnen we de samenwerking tussen sectoren versterken.
- Zorg voor voldoende omkadering, zodat leidinggevenden ruimte, tijd en middelen hebben om te werken aan de competenties van het personeel, om werknemers te motiveren tot reflectie, informatie- en expertise-uitwisseling en professionele ontwikkeling.

6 – Voorzie in een kwaliteitsvolle infrastructuur

Zorg dat álle stemmen gehoord worden - dat wil zeggen kinderen, gezinnen en professionals - bij het herdenken of uitwerken van zorgzame speel- en leeromgeving.

De ruimte beschouwen we als derde pedagoog⁵ en is daarom cruciaal. Bij het (her)ontwerpen van de ruimten zijn twee uitgangspunten van belang:

1. de pedagogische visie bepaalt de uitbouw van alle ruimtes;
2. tegelijk is het belangrijk te luisteren naar alle stemmen, dat wil zeggen kinderen, gezinnen én professionals.

Dit vraagt dat een duidelijke gemeenschappelijke sociaal-pedagogische visie identiteit geeft aan de (binnen- en buiten-)ruimten en infrastructuur. De educare-aanpak dient als rode draad voor ontwerp en uitwerking. Verbind hierbij kinderopvang, buitenschoolse opvang en onderwijs. Maar denk ook aan verbindingen met andere partners, zoals de bibliotheek, vrijetijdsorganisaties ... Zorg voor onderlinge afstemming tussen bevoegde diensten. Maak gedeeld en doelgericht gebruik van de beschikbare ruimten in de omgeving.

Daarom:

- Stel een multidisciplinair team samen bij het (her)bouwen, (her)inrichten en herdenken van de infrastructuur van basisvoorzieningen. Betrek hierbij pedagogen, architecten, beleidsmakers, gezinnen, personeel, kinderen ...
- Investeer in (ver)bouwprojecten die gericht zijn op het verbinden van onder meer kinderopvang, buitenschoolse opvang en onderwijs. Alle ruimtes, ook eetruimtes en sanitaire voorzieningen, maken spelen, leren en zorgen mogelijk en zijn daarbij esthetisch aangenaam.
- Zet de bevoegde diensten van de verschillende sectoren samen om aan onderlinge afstemming te werken. Om te beginnen kunnen zij de obstakels wegwerken die basisvoorzieningen ervaren wanneer zij regelgeving toepassen van diverse beleidsdomeinen. Samen komen ze tot een sterker pedagogisch aantrekkelijke infrastructuur die vertrekt vanuit een holistisch kindbeeld en zijn gezin.
- Stimuleer het doelgericht gebruikmaken van de beschikbare ruimten in de omgeving van de basisvoorzieningen.

⁵ Cfr. Loris Malaguzzi

7 – Zorg voor een hoogkwalitatieve omkadering

Leg de structurele fundamenten voor een kwaliteitsvol beleid voor jonge kinderen en de gezinnen.

Om bovenstaande aanbevelingen mogelijk te maken, is een verhoging van middelen een *conditio sine qua non*. Bovendien moeten we, in samenspraak met de sectoren, de randvoorwaarden voor kwaliteitsvolle basisvoorzieningen aanzienlijk verbeteren. Zo hopen we goed gekwalificeerde beroepskrachten aan te kunnen trekken en behouden, en studenten tot de vooropleidingen te stimuleren.

Daarom:

- Ontwikkel beleids- en wetgevingskaders voor universele, inclusieve en brede basisvoorzieningen die gebaseerd zijn op de rechten van het kind en die een geïntegreerde, multisectorale aanpak bevorderen.
- Ondersteun en versterk de samenwerking tussen departementen en verantwoordelijken voor zorg en onderwijs. Zorg voor een samenhangend beleidskader inzake regelgeving, financiering, opleiding en dienstverlening voor alle basisvoorzieningen en initiële opleidingen.
- Zorg voor een betere structurele omkadering voor het personeel. Investeer in:
 - o een lagere begeleider-kindratio;
 - o lagere groepsgrootte;
 - o professionalisering van alle medewerkers, leidinggevend en pedagogisch coaches;
 - o kindvrije uren;
 - o betere arbeids- en loonomstandigheden voor alle medewerkers en leidinggevend;
 - o kansen voor netwerkvorming en permanent leren.
- Zet in op een maatschappelijke herwaardering van de job.
- Stimuleer opleidingen om te werken aan curricula en leerlijnen, zodat bovengenoemde aandachtspunten – specifiek de gerichtheid op een betere samenwerking of integratie van basisvoorzieningen uit verschillende sectoren – adequaat worden aangeboden aan professionals in spe.

Benieuwd naar meer info over de VBJK-projecten en -onderzoeken?

Onderzoek en projecten die de basis vormden voor de inspiratienota:

[DuJo](#) - een ESF-project dat inzet op Duurzame Jobs in opvang en begeleiding van schoolgaande kinderen. Drie proeftuinen experimenteerden met de nieuwe functie 'kinderbegeleider in kleuteronderwijs en opvang'. Concreet werkt een kinderbegeleider zowel in de voor- en/of naschoolse opvang van de kinderen als in de kleuterklas ter ondersteuning van de kleuterleerkracht. Deze nieuwe functie creëert meerwaarde voor verschillende betrokkenen. Vanuit het DuJo-project werd de *Duo-Doebox* ontwikkeld. Deze doebox ondersteunt medewerkers in opvang en onderwijs die hun samenwerken aan een zorgzame speelleeromgeving voor kleuters willen versterken. De doebox biedt achtergrondinformatie, methoden en materialen om elkaar beter te leren kennen, om een gedragen visie te ontwikkelen en acties te ondernemen die bijdragen aan een zorgzame speelleeromgeving. Naast de *Duo-Doebox* werd ook een brochure over de combinatiefunctie met aandacht voor de mogelijkheden, aandachtspunten en bouwstenen voor de praktijk opgesteld, alsook belangrijke beleidsaanbevelingen.

[EDUCAS](#) - een Erasmus+ project waarin VBJK, samen met lokale basisvoorzieningen én met Europese partnerorganisaties, werkte aan de inrichting en infrastructuur die vertrekt vanuit de educare-benadering en de ontwikkeling van kinderen op een holistische manier ondersteunt, rekening houdend met de uiteenlopende behoeften van kinderen en gezinnen. In de Educas-toolbox *Verwondering en schoonheid* vind je methodieken en opdrachten die je ondersteunen bij het bouwen, ontwerpen, inrichten of herinrichten van gebouwen en ruimtes voor kinderen en hun families, en dat allemaal volgens de educare-visie. Want zorgen, leren en spelen zijn voor jonge kinderen onlosmakelijk met elkaar verbonden. Hoe zorg je er als professional voor dat kinderen de hoofdrolspelers zijn van hun eigen leren en ontwikkelen? En hoe erken je ouders als belangrijke medeopvoeders in dat proces? Die educare-visie wint internationaal aan belang voor zowel voorschoolse en buitenschoolse kinderopvang als voor kleuteronderwijs. De manier waarop je ruimtes, materialen en infrastructuur benut, is een belangrijk aspect van die educare-visie waarbij je zorg, leerrechten en noden van jonge kinderen en families respecteert.

[ILIAS](#). Inclusief Leiderschap in het Aanmoedigen van Samenwerking - een ESF-project dat als doel had het inclusief leiderschap te versterken om de samenwerking tussen een diversiteit aan medewerkers te bevorderen in de sectoren die werken met jonge kinderen. ILIAS vertrok vanuit een aantal maatschappelijke uitdagingen. Denk aan het tekort aan arbeidskrachten, de nood aan meer diversiteit binnen teams, het kapitaliseren van aanwezige diversiteit binnen een team, de nood aan meer samenwerking tussen een diversiteit aan medewerkers, en leidinggevendenden als vergeten groep. Daarom ondersteunde het ILIAS-project personen die leiderschapstaken opnemen, om hun inclusief leiderschap vorm te geven, zodat dit een positieve invloed heeft op alle medewerkers, het team, zichzelf en de kwaliteit van de voorziening voor kinderen en gezinnen. In de ILIAS-tools lees je het inspiratiekader, word je geïnspireerd door binnenlandse en buitenlandse verhalen, en kan je zelf aan de slag met een eigen vaarroute om als leidinggevende de samenwerking binnen je divers team te versterken.

Ensuring Warm and
Inclusive Transitions

[InTrans](#) - een Erasmus+ project dat inzet op het versterken van inclusieve transitie van thuis/kinderopvang naar de kleuterschool, opdat kinderen een positieve start in de kleuterschool ervaren. Met andere woorden zetten we in op transitiepraktijken die ervoor zorgen dat alle kinderen en hun families betrokken worden in zorgzame en effectieve leerstrategieën van bij de start. In het InTrans-project zetten we in op kennisdeling en ontwikkeling over inclusieve transitie in en tussen de betrokken landen. We richten ons hierbij in het bijzonder op beleidsmedewerkers (lokaal, regionaal en nationaal), de initiële opleidingen van toekomstige ECEC-professionals (opleidingen kleuteronderwijs en directeursopleidingen in basisonderwijs) en organisaties die instaan voor de professionalisering van leerkrachten en directies (pedagogische begeleidingsdiensten, hogescholen, andere vormingsinstanties).

NESET-rapport [*Governing quality ECEC in a global crisis. First lessons learned from the covid19 pandemic*](#). Het rapport onderzoekt de manieren waarop de lidstaten van de Europese Unie hebben geprobeerd te zorgen voor kwalitatief hoogstaand onderwijs en opvang voor jonge kinderen en gezinnen tijdens de COVID-19-pandemie. We gebruiken het EQF (*European Quality Framework*) als lens voor deze analyse. Uit de gegevens die in vijf landen/regio's (België (VL), Kroatië, Duitsland (Berlijn), Zweden en Italië) zijn geanalyseerd, blijkt dat ECEC een cruciale rol heeft gespeeld bij het tegengaan van de negatieve effecten van de pandemie op kinderen, gezinnen en gemeenschappen. In vergelijking met andere onderwijsniveaus lijken de basisvoorzieningen voor jonge kinderen echter een van de sectoren te zijn die het meest kwetsbaar is voor de beleidsbeslissingen die zijn genomen als reactie op de COVID-19-pandemie.